

U BEIN - CÂY CẦU GỖ TEAK DÀI NHẤT THẾ GIỚI

THS. BÙI THỊ ANH VÂN*

TÓM TẮT

Cầu U Bein, một kiến trúc dân sinh, con đường duy nhất dẫn vào làng cổ Inwa. Cầu làm bằng gỗ teak, ghép theo phong cách dân gian, đã có tuổi thọ gần 2 thế kỷ và dài tới 1,2km, bắc qua sông Taungthamna mênh mông tạo thành một địa điểm du lịch độc đáo để ngắm hoàng hôn của du khách trong - ngoài Myanmar. Hiện cầu đang cần sự bảo tồn và tu tạo.

Từ khóa: cầu gỗ, hoàng hôn, tu tạo, bảo tồn, Myanmar.

ABSTRACT

U Bein bridge, welfare architecture, only way to ancient village of Inwa. The bridge made from Teak wood, joined by folk style, aged for nearly 2 centuries, and 1.2 km in length, placed at Taungthamna immense river, to create unique tourist attraction in both Myanmar and internationals. The bridge is currently needed preserved.

Key words: wooden bridge, sun set, preservation, conservation, Myanmar.

Myanmar - vùng đất linh thiêng của các Phật tử, đồng thời là quốc gia sở hữu nhiều công trình tôn giáo ấn tượng, như: chùa Vàng Shwedagon (ở Dagon - Yangon), chùa Kyaikhtiyo (ở Thaton); hay cảnh quan thiên nhiên tuyệt đẹp, như hồ Inle (ở Shan)... Bên cạnh đó, đất nước này vẫn còn những công trình dân dụng độc đáo khác mà một trong số đó phải kể đến cầu U Bein (ở Mandalay) bằng gỗ teak. U Bein đã trở thành địa chỉ không thể thiếu trong hành trình của du khách thế giới tới thăm Myanmar.

1. Cầu U Bein - nơi ngắm hoàng hôn đẹp nhất thế giới

Nằm ở miền Trung Myanmar, Mandalay cách thành phố Yangon 716 km về phía Bắc. Đây là kinh đô cuối cùng và là trung tâm của nền văn hóa Myanmar thời kỳ vương quốc Konbaun. Được đánh giá là nơi trưng bày nghệ thuật và kiến trúc của dân tộc Myanmar, Mandalay vốn nổi tiếng với nghệ thuật chạm khắc đá, gỗ, bạc, đúc đồng, làm vàng lá, thảm trang trí, vải lụa và các nghề thủ công truyền thống khác¹. Do đó, cố đô không chỉ là trung tâm kinh tế, giáo dục và y tế của Myanmar, mà còn

là kho lưu trữ văn hóa Myanmar cổ đại. Cùng với Yangon, Mandalay là thành phố lớn và hấp dẫn nhiều khách du lịch nhất ở Myanmar.

Với phong cảnh sơn - thủy hữu tình, Mandalay có đầy đủ sông - núi bao quanh. Ở phía Tây là dòng sông Ayeyarwady thơ mộng uốn lượn, ôm lấy thành phố. Khi đến đây, khách du lịch sẽ không thể không ghé thăm khu vực thành cổ Mandalay, chùa Mahaganddayong - học viện Phật giáo lớn với hơn 1000 Phật tử và cầu U Bein - một trong những nơi ngắm hoàng hôn đẹp nhất thế giới.

Cầu U Bein (hoặc U Bain) nằm ở ngoại ô Mandalay. Đây là một vùng châu thổ ven sông Taungthamna rất trù phú. Bên kia sông Taungthamna là ngôi làng Inwa đã hơn 400 tuổi. Đến nay, Inwa còn lưu giữ nhiều căn nhà xưa cũ mang những giá trị truyền thống của Myanmar. Tuy nhiên, làng nằm biệt lập như một ốc đảo và U Bein là con đường duy nhất nối Mandalay với khu làng cổ này².

U Bein là cây cầu gỗ teak dài nhất và có tuổi thọ lâu đời nhất trên thế giới³. Vì lòng sông Taungthamna rất rộng, nên để nối hai bờ sông, người Myanmar đã xây dựng cây cầu dài tới 1,2 km (0,75 dặm). Ở bờ Taungthaman có một bến thuyền với hàng trăm chiếc để phục vụ du khách. Nói về những con

* Trường Đại học Nội vụ Hà Nội

thuyền đậu dưới chân cầu U Bein, nhiều khách du lịch đã phải thốt lên: “Những chiếc thuyền ở đây rất đẹp, chỉ ngồi trên chúng thôi đã là một điều rất tuyệt vời”⁴. Mô tả cảnh vật xung quanh U Bein, tác giả của U Bein Bridge at risk: local cho biết: “Cầu được bao quanh bởi cảnh đẹp trong cả ba mùa. Mùa vụ lúa và hoa hướng dương lớn dưới cầu. Vào mùa hè, hồ biến thành một con lạch và thậm chí cả xe bò có thể đi qua cánh đồng, dưới cây cầu”⁵.

Như một thói quen, vào các buổi chiều, U Bein là địa điểm quen thuộc của người dân địa phương đến ngắm nhìn cảnh mặt trời lặn, thư giãn sau một ngày lao động vất vả. Họ có thể đứng chân, ngồi nghỉ trên những hàng ghế gỗ được đặt dọc theo mạn cầu. Những đôi bạn trẻ ngồi tâm tình, các thiếu nữ đứng bôi phấn thanaka mát lạnh cho nhau và cho cả những vị khách du lịch hiếu kỳ, rồi cười rúc rích. Có nhiều lồng chim được treo chơi vơi bên cạnh những cọc gỗ, chờ người đến mua và phóng sinh. Các họa sĩ đứng ở các góc cầu, chọn khung cảnh đẹp nhất để vẽ tranh cho khách du lịch. Hòa lẫn trong những hình ảnh đó là các vị sư tăng. Họ đi lại hoặc ngồi ở mạn cầu đàm đạo về giáo lý đạo Phật, những vị sư già ngồi lại kể những tích Phật xa xưa⁶.

Vào tháng 7 - tháng 8, sông Taungthaman đạt mức nước cao nhất trong năm và đây là khoảng

thời gian mà lòng sông mở ra rộng nhất⁷. Chân cầu U Bein lúc này mênh mông nước, khung cảnh trên trời, dưới nước và hai bên bờ sông trở nên đẹp đẽ hơn bao giờ hết. Do đó, đây cũng là khoảng thời gian U Bein có nhiều khách du lịch nhất. Họ đến đây thăm thú phong cảnh và đặc biệt là để thưởng thức vẻ đẹp của hoàng hôn.

Vào những chiều hè, một màu cam rực lửa được bao trùm lên toàn bộ cảnh vật quanh cầu. Ngắm cảnh hoàng hôn đẹp ở ngoại ô Mandalay, du khách có thể ngồi bên bờ sông Taungthaman hoặc đứng trên cầu U Bein. Để chiêm ngưỡng vẻ đẹp huyền ảo của hoàng hôn qua những bóng dài tỏa xuống từ hàng cột gỗ của chiếc cầu cổ, nhiều người đã chọn cách ngồi chênh vênh trong những con thuyền trên sông. Họ cảm thấy thực sự thích thú khi được thưởng lãm cảnh cây cầu huyền thoại soi bóng xuống hồ nước và được hòa mình vào giữa sắc vàng cam của buổi chiều tà. Ánh nắng chiều hôm xuyên qua những cọc gỗ chạy dài trên mặt nước mênh mang. Những đợt sóng nhỏ được tạo nên bởi các mái chèo từ các con thuyền trở du khách, càng làm cho những vệt nắng trở nên lung linh, huyền ảo. Có thể nói, “hình ảnh mặt trời chiếu ánh sáng rực rỡ qua cầu U Bein khiến du khách sững sờ, mê mẩn”⁸. Cùng lúc, những làn gió mát thổi qua mặt hồ gợi lên một cảm giác nhẹ nhàng, miên man.

Cầu U Bein - Ảnh: Tác giả

Mandalay đã từng là trung tâm Phật giáo của Myanmar, nên hai bên bờ sông Taungthaman có rất nhiều chùa. Khi hoàng hôn buông xuống, những mái chùa cổ kính lẩn khuất trong sương chiều cùng tiếng chuông chùa vang xa trên mặt nước được nhuộm vàng. Sự rêu phong, trầm mặc của những ngôi chùa cổ cùng vẻ đẹp của khung cảnh thiên nhiên có vẻ hoang sơ khiến U Bein là chủ đề cho rất nhiều họa sĩ, các nhiếp ảnh gia Myanmar và quốc tế. Có thể nói, cùng với hồ Inle (bang Shan), U Bein là kiến trúc lịch sử được chụp ảnh nhiều nhất tại đất nước này. Đến thăm Mandalay, nhiều người đã nhất trí khi cho rằng: “U Bein là biểu tượng của sự kết nối, cổ kính, đơn giản và bền bỉ”⁹. Với kiến trúc, chất liệu, tuổi thọ của cây cầu (gần 200 năm) và quang cảnh hai bên bờ sông Taungthaman cho thấy, ý kiến này là hoàn toàn thuyết phục.

Cầu U Bein được xem là lối đi quan trọng của dân làng Inwa từ khi được xây dựng tới nay. Bên cạnh chức năng phục vụ đời sống sản xuất và sinh hoạt của người dân nơi đây, với vẻ đẹp giản dị nhưng nên thơ của mình, U Bein đã tạo nên nguồn thu nhập đáng kể cho họ từ những dịch vụ du lịch. Không những thế, U Bein còn mang đến cảm giác về sự linh thiêng. Các cụ già ở làng Inwa thường kể rằng, vào mỗi buổi chiều tà, những vị thần thường tới đây để ngắm cảnh hoàng hôn rực rỡ. Việc giữ gìn sạch sẽ U Bein khiến thần linh hài lòng và các ngài sẽ ban cho những người dân ở ven sông một cuộc sống đầy đủ, thịnh vượng. Có lẽ thế, trong tư tưởng của người Myanmar, U Bein chính là Cây cầu nối những linh thiêng¹⁰. Khi đến đây, nhìn những làn khói mỏng như sương tỏa ra từ ngôi làng cổ xa xa và dạo bước trên cây cầu cổ chênh vênh (không có tay vịn) giữa lòng sông rộng mênh mông trong mùa nước lũ, ai cũng có trải nghiệm của sự cô liêu và cảm giác hoài niệm dù là trong khoảng khắc.

Cảnh hoàng hôn buông xuống cây cầu U Bein bắc ngang sông Taungthamay là hình ảnh đẹp nhất ở Mandalay. Tất cả những du khách quốc tế đều chung một trải nghiệm khi đến U Bein và đã bộc lộ những trạng thái cảm xúc thú vị: “Cảnh vật đẹp đến ngưng đọng cảm xúc, không thể thốt lên lời”¹¹; “Đã xem ảnh, đã hình dung, nhưng tôi quả thực vẫn ngỡ ngàng trước vẻ đẹp của cây cầu dài hết tầm mắt xa xa phía chân trời”¹². Đồng thời, họ không quên để lại nhiều lời khuyên với những người có ý định du lịch ở Myanmar: “Du khách

đến Mandalay không nên bỏ lỡ cơ hội trải nghiệm những gam màu hoàng hôn độc đáo, để có những giây phút lắng đọng tuyệt vời và những kỷ niệm thật thú vị”¹³...

2. Lịch sử cầu U Bein và sự cấp thiết của việc bảo tồn

2.1. Lịch sử cầu U Bein:

Dưới triều đại Konbaung, kinh đô Amarapura được thành lập bởi vua Bodawpaya vào năm 1783¹⁴. Tuy nhiên, đến đầu năm 1857, vua Mindon Min quyết định di dời kinh đô về Mandalay (cách Amarapura 11 km về phía Bắc)¹⁵.

Mindon Min (1853 - 1878) được biết đến là một trong những vị vua nổi tiếng của Myanmar. Là người chuộng Phật giáo, nhà vua rất coi trọng ý kiến của những vị cao tăng. Các nhà nghiên cứu cho rằng, việc đức vua lựa chọn chân núi Mandalay để xây dựng kinh đô mới (13. 2. 1857), bề ngoài là để thực hiện lời tiên tri về sự ra đời của một đô thị Phật giáo. Và đến tháng 6 năm 1857, Hoàng cung ở Amarapura đã bị tháo dỡ và di chuyển bằng voi đến vị trí mới.

Tại chân núi Mandalay, theo lệnh Quốc vương Mindon Min, một cung điện mới được chính thức xây dựng. Thủ đô mới có diện tích 25,5 dặm vuông (66 km²), bao quanh bởi bốn con sông. Theo nghiên cứu của Kyaw Thein, kiến trúc kinh đô là một thành vuông và mọi công trình nhỏ trong đó cùng tạo nên một tổ hợp kiến trúc giống như một chiếc lưới với 144 ô vuông. Ở giữa tổ hợp kiến trúc này là một khối vuông, gồm 16 cung điện của hoàng gia, lấy núi Mandalay làm trung tâm¹⁶. Các cuộc khảo sát đầu thế kỷ XX ở Mandalay đã đem lại cho nhiều nhà nghiên cứu châu Âu những kết quả thú vị khi tìm hiểu về kiến trúc nội cung của kinh thành mới. Vincent Clarence Scott O'Connor trong tác phẩm Mandalay: And Other Cities of the Past in Burma, cho biết: có tới 1020 mẫu Anh (413 ha) thành được bao quanh bởi bốn bức tường dài và một hào nước (rộng 64m và sâu 4,6m). Dọc theo bức tường, cứ khoảng 169m là có một tháp canh. Kiến trúc này vừa là đồn canh vừa là tháp pháo mà trên đỉnh ngọn tháp được dát vàng¹⁷. Các bức tường có ba cửa trên mỗi bên và có năm chiếc cầu bắc qua hào nước để vào nội cung.

Kinh đô mới được xây dựng trong hai năm và đến ngày 23/5/1859, mới hoàn thành¹⁸. Trong 26 năm tiếp theo, Mandalay là kinh đô cuối cùng của vương quốc Myanmar độc lập - trước khi bị người Anh thôn tính (1885).

Buổi đầu xây dựng kinh đô mới, nền kinh tế Myanmar gặp nhiều khó khăn. Kho bạc hoàng gia bị cạn kiệt bởi cuộc chiến tranh giữa Myanmar và Anh lần hai (1852 - 1853). Trong bối cảnh đó, vua Mindon quyết định mang nhiều vật liệu từ Amarapura đến Mandalay và tái sử dụng ở kinh đô mới. Các tòa nhà ở cung điện cũ đã được tháo dỡ và các bức tường của thành phố đã được kéo xuống để sử dụng như vật liệu xây dựng cho đường bộ và đường sắt¹⁹.

Sự tiết kiệm là điều mà các quan chức trong guồng máy của nhà nước phong kiến đến những người dân Myanmar lúc ấy phải ý thức được. Địa hình lúc đó ở Mandalay nhiều chỗ không thuận lợi cho việc đi lại. Việc di chuyển từ kinh đô mới đến khu làng cổ Inwa, người Myanmar phải vượt qua con sông Taungthaman. Tuy không sâu, nhưng lòng sông rất rộng. Tình hình đó khiến Thị trưởng U Bein của Mandalay quyết định tận dụng vật dư thừa trong cung điện cổ xưa bỏ lại ở cố đô Amarapura vào việc xây dựng chiếc cầu bắc qua sông Taungthaman²⁰.

Cung điện ở Amarapura trước đó được xây dựng rất kiên cố bởi gỗ teak. Rất nhiều voi cùng người dân Mandalay được Thị trưởng U Bein huy động vào việc vận chuyển hàng nghìn cây cột và ván gỗ từ Amarapura về. Theo các tài liệu, chiếc cầu gỗ teak đã được xây dựng khoảng năm 1850²¹.

Vi lòng sông Taungthaman rất rộng nên cây cầu được dựng dài tới 1,2 km. Những người thợ xây dựng cầu đã rất khéo khi ghép các cột và ván gỗ trong quá trình tái sử dụng nó. Có ý kiến cho rằng, thành cầu là những cây gỗ teak được ghép chặt lại bởi các mộng gỗ mà không cần dùng đến một chiếc đinh nào²². Có tổng cộng 1086 trụ cột và hàng ngàn mảnh ván ghép trên bề mặt cầu. Do cây cầu không có tay vịn nên việc đi lại rất khó khăn và đó cũng là một thử thách thú vị đối với nhiều khách du lịch tới đây khám phá. Cũng vì lẽ này mà chiếc cầu ở Mandalay được xếp vào trong top 10 cây cầu cheo leo, nguy hiểm nhất thế giới. Công trình về sau được người dân Mandalay lấy tên người Thị trưởng của họ để đặt tên cho nó - Cầu U Bein²³.

2.2. Sự cấp thiết của việc bảo tồn cầu U Bein:

Từ khi được xây dựng vào cuối thế kỷ XIX, cầu U Bein luôn thực hiện chức năng phục vụ cho việc đi lại của người dân Mandalay. Cây cầu là một phương tiện giao thông không thể thiếu - thay thế cho những chuyến đò rất đắt nguy hiểm khi phải vượt

qua một con sông rộng, đặc biệt là vào mùa nước lũ. Tính năng phục vụ sinh hoạt và sản xuất cho người dân Mandalay của cầu U còn rất hữu dụng trong cả cuộc sống đương đại. Ngày nay, U Bein là một di tích lịch sử - văn hóa, một điểm du lịch hấp dẫn du khách nhiều nơi trên thế giới.

Trải qua gần hai thế kỷ, đến nay cầu U Bein không còn được bền vững như ban đầu. Cây cầu hiện chỉ cho phép người đi bộ và những người bán hàng rong qua lại. Lượng du khách đặt chân lên cầu cũng không kém gì số người dân địa phương qua lại. Thành phố không thống kê bao nhiêu người đến thăm cầu mỗi ngày, nhưng đây là điểm đến mà bất cứ du khách nào đến Mandalay đều không thể bỏ qua²⁴.

Mặc dù U Bein được xây dựng từ những cột và ván gỗ teak, nhưng theo thời gian chúng đã bị mục dần. Lũ lụt và sự di chuyển của các loại phương tiện đường bộ qua cây cầu là những tác nhân chính khiến cầu bị hư hỏng. Cùng với đó là những hoạt động nhân giống cá tại hồ đã dẫn đến sự suy giảm sự đa dạng của các loài thủy sản và môi trường tự nhiên, đồng thời khiến cho nguồn nước ô nhiễm và vẻ đẹp xung quanh hồ đã giảm bớt.

Những nhân tố trên đã khiến U Bein không còn vững chắc như trước. Nhiếp ảnh gia Ko Nge Lay - người đã chụp nhiều bức ảnh của cây cầu cho biết, đã có khoảng ba điểm yếu trong cấu trúc. Ông cho rằng: "Trong ngày Tết Thingyan, người dân đều sử dụng cây cầu để phục vụ lễ hội. Tôi không nghĩ rằng họ nhận ra nó đã yếu"²⁵. Do nhiều khớp mộng gỗ không chặt nên nhiều trụ cột đã hoàn toàn bị tách rời ra khỏi cầu.

Hiện tại, việc sử dụng U Bein vẫn được coi là an toàn, nhưng điều đó khó có thể kéo dài. Các nhà sử học, các nhà văn hóa học và bảo vệ môi trường ở Myanmar đã lên tiếng kêu gọi tu tạo ngay lập tức cây cầu U Bein. Một kiến trúc sư cho rằng: "Bây giờ, công việc cấp thiết là phải tu sửa ngay cây cầu này. Nó đang bị xuống cấp trầm trọng. Trên thực tế, nguồn gỗ teak của chúng ta rất dồi dào. Số lượng gỗ tích dư thừa để xuất khẩu còn nhiều hơn lượng gỗ cần dùng để tu sửa cây cầu U Bein. Nếu cơ quan quản lý rừng và cơ quan có thẩm quyền khác hợp tác để tu sửa cây cầu này về đúng trạng thái nguyên thủy của nó với những cây cột gỗ tích mới, giá trị của cây cầu đem lại sẽ tăng lên rất nhiều". Còn nhà sử học Mickey Hart nêu ý kiến: "Một kế hoạch dài hạn là cần thiết, cần đưa ra những chính sách phục

chế cây cầu U Bein về đúng nguyên trạng của nó. Không ai có quyền phục chế cây cầu theo ý thích riêng. Những nhà chức trách cần kết hợp với những chuyên gia và bắt tay giải quyết vấn đề ô nhiễm nguồn nước tại hồ Taungthaman²⁶.

Thực tế cho thấy, kế hoạch tu tạo cây cầu U Bein cần thực hiện nhanh chóng để bảo đảm an toàn cho người dân và khách tham quan. Từ ngày 01 tháng 4 năm 2013, tám nhân viên lực lượng cảnh sát đã triển khai công tác bảo vệ cây cầu²⁷. Đồng thời, chính quyền Mandalay đã dùng nhiều thanh trụ giằng ở hai bên mới có thể neo các cột gỗ lại với nhau, đồng thời dùng những trụ bê-tôn thay thế một số trụ gỗ mục. Tuy nhiên, cách này cũng rất khó đảm bảo cho tuổi thọ của U Bein vì cây cầu phải chịu thêm sức nặng của chúng. Theo các nguồn thông tin, hiện nay Bộ Văn hóa, Hội Khảo cổ, Bảo tàng và Thư viện Quốc gia đang có kế hoạch để tiến hành sửa chữa và việc này đang trong quá trình thực hiện²⁸.

Hiện nay, cầu U Bein được xem như một biểu tượng của du lịch Myanmar. Vẻ đẹp kiến trúc của cây cầu kết hợp với sự thơ mộng của khung cảnh thiên nhiên hoang sơ ở Mandalay đã thu hút được rất nhiều khách du lịch khắp nơi trên thế giới. Tìm hiểu về U Bein, sẽ dễ hiểu vì sao trang Cable News Network (CNN) của Hoa Kỳ lại bình chọn nơi đây là một trong những địa điểm ngắm hoàng hôn đẹp nhất thế giới./.

B.T.A.V

Chú thích

- 1, 18- <http://vi.wikipedia.org/wiki/Mandalay>.
- 2, 11- Một Thế Giới (25 - 08 - 2014), *Mandalay, cố đô thanh bình và thơ mộng ở Myanmar*, <http://motthegioi.vn/luxury-living/mandalay-co-do-thanh-binh-va-tho-mong-o-myanmar-97073.html>.
- 3- Oldest teak bridge, Hindustan Times. Retrieved 15 September 2013.
- 4, 9, 12- Thăng Thế, "Myanmar kỳ bí - Kỳ 1: Mandalay, cố đô trầm mặc", <http://www.vntravellive.com/news/myanmar-ky-bi-ky-1-mandalay-co-do-tram-mac-5013.html>.
- 5, 25- Myanmar Time, *U Bein Bridge at risk: locals*, <http://www.mmtimes.com/index.php/national-news>.
- 6- Vũ Long (16/8/2013), "Đến cầu U Bein ngắm hoàng hôn đẹp nhất thế giới", <http://dulich.vnexpress.net/photo/anh-video/den-cau-u-bein-ngam-hoang-hon-dep-nhat-the-gioi-2861695.html>
- 7- "Amarapura and U Bein Bridge", Go-Myanmar.com. Retrieved 15 September 2013.

8- "Đạo bước trên cây cầu gỗ biểu tượng Myanmar", (31 - 07 - 2013), <http://trithucthoidai.vn/dao-buoc-tren-cay-cau-go-bieu-tuong-myanmar-a103490.html>

10- "U Bein Bridge, Myanmar (Burma)", www.peace-on-earth.org. Retrieved 15 September 2013.

13- Mai Kim Thành, "Cầu U Bein - Điểm ngắm hoàng hôn tuyệt vời", Mandalay - Myanmar, http://www.aseantraveller.net/tin-tuc/737_cau-u-bein-diem-ngam-hoang-hon-tuyet-voi-mandalay-myanmar.html

14, 15- Maung Maung Tin (1905), *Konbaung Hset Maha Yazawin (in Burmese) 1 - 3* (2004 ed.). Yangon: Department of Universities History Research, University of Yangon; Tr. 395; Tr. 193.

16- Kyaw Thein, (1996), *The Management of Secondary Cities in Southeast Asia. Case Study: Mandalay*, United Nations Centre for Human Settlements (UN-Habitat).

17- Vincent Clarence Scott O'Connor (1907), *Mandalay: And Other Cities of the Past in Burma*. Hutchinson & Co. tr. 6 - 9.

19- Richard M. Cooler, *The Konbaung Period - Amarapura*, Northern Illinois.

20- *U Bein's Bridge*, Myanmar Burma.com. Retrieved 15 September 2013.

21- Xem:

- Phyto Wai Kyaw; Than Naing Soe (24 June 2013), *U Bein Bridge at risk: locals*, Myanmar Times. Retrieved 15 September 2013.

- *Oldest teak bridge*, Hindustan Times. Retrieved 15 September 2013.

- *Myanmar - The Big Picture*, The Boston Globe. 26 March 2012. Retrieved 15 September 2013.

22, 24- Thăng Thế, *Myanmar kỳ bí - Kỳ 1: Mandalay, cố đô trầm mặc*, <http://www.vntravellive.com/news/myanmar-ky-bi-ky-1-mandalay-co-do-tram-mac-5013.html>.

23- Xem:

- *Amarapura and U Bein Bridge*, Go-Myanmar.com. Retrieved 15 September 2013.

- *U Bein Bridge*, http://en.wikipedia.org/wiki/U_Bein_Bridge.

26- *Cầu U Bein xuống cấp khi lượng khách du lịch tăng cao*, <http://tourdulichmyanmar.vn/news/189/225/Cau-U-Bein-xuong-cap-khi-luong-khach-du-lich-tang-cao>

27- Si Thu Lwin (9 September 2013), *Two arrested for harassing tourists at historic bridge*, Myanmar Times. Retrieved 15 September 2013.

28- Phyto Wai Kyaw; Than Naing Soe (24 June 2013), *U Bein Bridge at risk: locals*, Myanmar Times. Retrieved 15 September 2013.

(Ngày nhận bài: 12/10/2014; Ngày phản biện đánh giá: 19/11/2014; Ngày duyệt đăng bài: 21/11/2014).